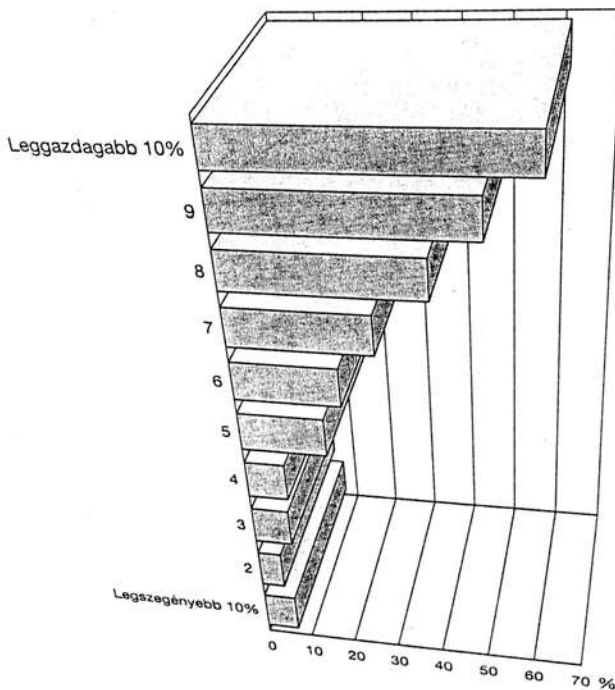

A digitális szakadék problémája

Mi a digitális szakadék?

A digitális szakadék vagy megosztottság (*digital divide*) az internet-tolvajnyelv legújabb hajtása, amely kezd átmenni a köztudatba. A kifejezés mögött az internet az Egyesült Királyság háztartásaiba való behatolásának mértéke lappang, amely világos demográfiai és szociális-gazdasági vonalak mentén húzódik. Az internet elterjedtségének szintjét mutatja az 1. ábra a brit háztartások jövedelmi csoportjai szerint. A jövedelmek szintjét 10 egyenlő csoportra osztották bruttó jövedelmek alapján. Nyilvánvaló a diagramból, hogy az internet-hozzáférés szintje erősen jövedelemfüggő.

1. ábra Az internet elterjedtsége a háztartásokban jövedelmi csoportok szerint, az 1999. október–2000. szeptember időszakban (Egyesült Királyság)

Ebben az összefüggésben a „digitális szakadék-nak” világos objektív jelentése van. Ugyanakkor ezt a kifejezést kezdik használni a társadalmi megosztottság és a szociálpolitikai elemzések kiindulópontjaként is, legalábbis az Egyesült Királyságban.

Digitális vagy jóléti szakadék?

Egyes elemzők szerint az Egyesült Királyságban nem a digitális szakadékról, hanem a jóléti szaka-

dékról kell beszélni. A jövedelmek és a képzettség szintjének egyenlőtlensége a digitális szakadék okai. Mégis számos, kormányhoz közeli kommentátor úgy tartja, hogy ha a digitális szakadékot áthidaljuk, akkor a jövedelmi szakadék áthidalása következik.

Kétségtelen tény: a digitális szakadéknak megvan a hatalma ahhoz, hogy a mai egyenlőtlenségeket szélesebbre és mélyebbre formálja. Az Egyesült Királyság – a többi nyugati országhoz hasonlóan – mind jobban közeledik az információ és hitel alapú társadalom jegyeihez, ezért egyre növekszik az elektronikusan hozzáférhető információ mennyisége, és egyre több üzleti tranzakciót bonyolítanak hálózaton át. A hálózatot valamely okból elérni nem képes lakosság hányada lényeges információktól lesz elzárva, és üzleti tranzakciókból kirekesztve.

A termékek terjedése

Nagyon fontos az internetet úgy tekinteni, mint a termékek beszerzésének egy közvetítő láncszemét. Az új termékek elterjedését vizsgáló tanulmányok szerint a tartós fogyasztási termékek, mint a személyi számítógép és a kapcsolt szolgáltatások, hasonló piaci behatolás képét mutatják. A drágább termékek iránti kereslet először a tehetős fogyasztókra korlátozódik, akik viszont a társadalomban innovátorként hatnak. Mivel az olyan új termékek, mint a telefon, a televízió, a személyi számítógép, viszonylag drágák akkor, amikor először kerülnek a piacra, csak a tehetősebb háztartások, az üzleti és a szakmai életben kiemelkedő fogyasztók vásárolják meg őket. Idővel ezeknek a termékeknek csökken az árak a szolgáltatási díjakkal együtt, ezért behatolnak a társadalom más rétegeibe is, a gazdasági plafontól a gazdasági padló felé kezdenek terjedni. A piaci behatolás S alakú, ún. szigmoid görbét mutat, ahol a bevezetés utáni időszak függvényében ábrázoljuk a piaci behatolás százalékát.

Egy új technika társadalmi elfogadása személyek közötti kommunikáció (belső tényezők), és a tömegkommunikációs eszközök útján valósul meg (külső tényezők). A külső hatásra technikai vívmányokat bevezetőket innovátoroknak, a belső hatásra reagálókat imitátoroknak nevezik. A gazdag fogyasztók inkább hajlanak a tömegkommunikációs hatásokra, amikor egy új terméket vagy szol-

gáltatást vásárolnak, mint a kevésbé tehetős fogyasztók, akik inkább hallgatnak belső tényezőkre, mielőtt rászánnák magukat a vásárlásra. Ezért a digitális szakadék egyszerűen azt tükrözi, hogy a szegényebb családok nem képesek személyi számítógép beszerzésére, és az internethez szükséges telefonszámlák kifizetésére. Nem szívesen verik magukat adósságba az új technológia bevezetésével, a számukra nagyobb fokú pénzügyi kockázat miatt, mint a gazdagabb családok. A szegényebbek inkább kívánnak, amíg az új technika bebizonyította létjogosultságát, amíg barátai megveszik vagy kipróbálják az új terméket.

A digitális szakadék nem különbözik a „műsorszórési szakadéktól”, amely az 1930-as évektől a 70-es évekig, a rádiótól a fekete-fehér tv-n át a színes tv-ig tartott. Hasonló helyzet volt a távközlési termékekkel, a telefonnal, és újabban a mobiltelefonnal. Valójában a társadalomban sokféle szakadék húzódik, amelyek a technikával, a szolgáltatásokkal vagy mással kapcsolatosak. Ismerjük az autóvásárlási szakadékot, az egészségügyi szakadékot, az utazási szakadékot, sőt a bűnözési szakadékot (szegényebb családok inkább szenvedői a bűnözésnek, mint a gazdagabbak). A digitális szakadék gyógyításához a jövedelmi és képzettségi relatív egyenlőtlenségeket kell kiküszöbölnünk.

A digitális szakadék nem a technológia ügye

Kétséges, hogy ha a szegényebb rétegek hozzáférnek az internethez könyvtárakon vagy iskolákon keresztül, akkor ennek nagy hatása lenne a jóléti megosztottságra az Egyesült Királyságban. A telefon és a televízió ma a modern élethez tartozó termékek és szolgáltatások, amelyek általános elterjedtségüket az árak drasztikus csökkenésének és a fogyasztói jólét emelkedésének köszönhetik. Viszont ezek a kommunikációs eszközök kevésbé változtattak a relatív jóléten az Egyesült Királyságban. Sőt, mivel a szórakoztatóközpontok, szupermarketek és bevásárlóközpontok kitelepültek a belső városnegyedekből, a személyi közlekedés eszközeinek, vagyis a személyautónak a hiánya sokkal inkább hozzájárul a társadalmi kirekesztéshez, mint a hálózathoz való hozzáférés hiánya. Mindezt itt az ideje, hogy a kormány és a kommentátorok elkezdjenek foglalkozni a társadalom valódi problémájával. Naiv elképzelés, hogy a technika fejlődése bezárja a társadalmi rést az Egyesült Királyságban. Az efféle szakadékokat az ember hozza létre, és olyan társadalmi tényezőkre vezethetők vissza, mint az oktatás hiányosságai.

További információ: www.irn-research.com.

/The Digital Divide: a problem but not a remedy? = ASLIB Managing Information, 8. köt. 5. sz. 2001. p. 7-8./

(Roboz Péter)

Folyamatos rendelés vagy komplex beszerzési megbízás?

A *folyamatos rendelés (standing order)* állandó kötelezettséget jelent arra, hogy a szállító az esetleges lemondásig küldi a rendelt dokumentumokat. A folyamatos rendelések nem illenek igazán jól sem az időszaki, sem a monografikus kiadványok közé, mivel mindkettőre hasonlítanak. Ahogy *Reba Leiding* megjegyzi: „Nyilvánvaló, hogy a sorozati kiadványokkal (kontinuációkkal) sok baj van, hiszen már a meghatározásukról sem tudunk megegyezni.” A folyamatos rendelés állománygyarapítási, nem pedig katalogizálási terminus. A folyamatos rendelések egyik fő csoportját képezik a monografikus sorozatok (monographs in series). Az AACRII meghatározása szerint: „olyan önálló tételek csoportja, amelyekben az a közös, hogy minden egyes tételnek a saját főcímén kívül van egy közös címe is, amely a csoport egészére vo-

natkozik. Az egyes tételek lehetnek számozottak is”. Az időszaki kiadványok meghatározása viszont így hangzik: „olyan, bármilyen hordozón közreadott kiadványok, amelyek egymást követő részegységekben jelennek meg, sorszámokkal vagy kronológikus megjelöléssel rendelkeznek, s amelyeket előre meg nem határozott időtartamra terveznek”.

Intézményenként változó, hogy mit szoktak folyamatos rendelésként beszerezni, de mindenütt jellemző, hogy monográfiák és időszaki kiadványok is beletartoznak ebbe a körbe. Az Észak-karolinai Egyetem Chapel Hill-i könyvtárának (UNC-CH) gyarapítási részlegében folyamatos rendelésnek azt a módot tekintik, ahogyan az évkönyveket, a monografikus sorozatok (számozott és számozatlan) darabjait, a rendszertelenül megjelenő kiadvá-